

Skala samooceny SES Morrisa Rosenberga – polska adaptacja metody

Mariola Łaguna¹ • Kinga Lachowicz-Tabaczek² • Irena Dzwonkowska³

¹ Instytut Psychologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

² Instytut Psychologii, Uniwersytet Wrocławski

³ Instytut Psychologii, Uniwersytet Opolski

Globalną samoocenę zwykle definiuje się jako stosunek do własnej osoby. Skala Samooceny M. Rosenberga jest jedną z najczęściej stosowanych w świecie metod pomiaru ogólnej samooceny. W artykule przedstawiono jej polską psychometryczną adaptację. Badania prowadzone na różnych grupach wykazały, że polska wersja metody jest narzędziem rzetelnym (α Cronbacha = 0,81–0,83), o potwierdzonej trafności teoretycznej.

Słowa kluczowe: metody badania osobowości, samoocena, Skala Samooceny Morrisa Rosenberga

Skala Samooceny (Rosenberg Self-Esteem Scale – SES) opracowana w 1965 roku przez Morrisa Rosenberga jest jedną z najbardziej popularnych na świecie metod badania tej zmiennej (Anastazi i Urbina, 1999; Blascovich i Tomaka, 1991; Wylie, 1974). Pozwala mierzyć ogólny poziom samooceny, ujawniany w samoopisie, który jest traktowany jako stosunkowo stała cecha, a nie chwilowy stan. Ze względu na prostotę i łatwość użycia narzędzie to jest przydatne zwłaszcza w tych projektach badawczych, w których stosuje się wiele metod, oraz w badaniach eks-

perymentalnych. Mimo że znane są i stosowane w wielu badaniach różne tłumaczenia, jak dotąd nie opracowano pełnej polskiej adaptacji psychometrycznej skali.

TEORETYCZNE PODSTAWY SKALI

Samoocena w ujęciu Rosenberga

Prezentowana skala jest metodą pomiaru globalnej samooceny u młodzieży i osób dorosłych (Baumeister, Campbell, Krueger i Vohs, 2003; Rosenberg, 1989). Definiując samoocenę, Rosenberg (1965, s. 30–31) wychodzi z założenia, że ludzie mają różne postawy wobec różnych obiektów, a własne Ja jest jednym z tych obiektów. Samoocena jest więc pozytywną lub negatywną postawą wobec Ja, rodzajem globalnej oceny siebie. Autor podkreśla, że wysoka samoocena w jego ujęciu oznacza przekonanie, że jest się „wystarczająco dobrym”, wartościowym człowiekiem, co niekoniecznie świadczy o tym, że osoba z wysoką samooceną uważa siebie za lepszą od innych. Niska samoocena w ujęciu Rosenberga oznacza niezadowolenie z siebie, odrzucenie własnego Ja.

W literaturze polskiej czasami tłumaczy się termin *self-esteem* jako globalne samowartościowanie (*global self-evaluation*) (np. Dymkowski, 1993), podkreślając tym samym emocjonalny aspekt tego wymiaru percepcji własnego Ja dla odróżnienia go od poznawczej oceny siebie, w tej konwencji nazywanej właśnie samooceną (*self-*

Mariola Łaguna, Instytut Psychologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, e-mail: laguna@kul.lublin.pl

Kinga Lachowicz-Tabaczek, Instytut Psychologii, Uniwersytet Wrocławski, ul. Dawida 1, 50-527 Wrocław, e-mail: kla@dawid.uni.wroc.pl

Irena Dzwonkowska, Instytut Psychologii, Uniwersytet Opolski, Plac Staszica 1, 45-050 Opole, e-mail: dzwonko@uni.opole.pl

Autorki dziękują Piotrowi Brzozowskiemu za uwagi, które umożliwiły poprawienie wcześniejszej wersji tekstu oraz dziękujemy Katarzynie Dei, Olegowi Gorbaniukowi, Markowi Jaroszowi, Małgorzacie Łozińskiej, Darii Mańce, Piotrowi Olesiowi i Michałowi Wiechetkowi, którzy zechcieli udostępnić nam zebrane przez siebie dane.

Badania częściowo finansowane ze środków budżetowych na naukę w latach 2005–2007 jako projekt badawczy nr 1 H01F 035 28.

-assessment). Jednak w literaturze anglojęzycznej rzadko stosuje się rozróżnienia na poznawcze i emocjonalne aspekty samooceny, a używa się raczej pojęć odnoszących się do specyficznej (*specific self-esteem*) lub globalnej oceny własnego Ja (*global self-esteem*). W związku z tym będziemy tłumaczyć termin *self-esteem* jako „samoocena”, uznając to pojęcie za synonim postawy wobec Ja, a więc emocji związanych z obiektem, jakim jest własne Ja, powiązanych (w taki sposób jak w postawie) z poznawczymi sądami na swój temat.

Samoocena jest z samej swej natury konstruktem subiektywnym, opartym na percepcji i ocenie własnej wartości (Anastazi i Urbina, 1999; Baumeister i in., 2003). Tak definiowana jest jednym z elementów koncepcji Ja i ma względnie trwałe charakter u osób dorosłych (Blascovich i Tomaka, 1991).

Emocjonalne i osobowościowe korelaty samooceny

Samoocena wykazuje związki zarówno z wymiarami funkcjonowania emocjonalnego, jak i z dyspozycjami osobowościowymi. Część tych zależności odkrytych w badaniach pośrednio dowodzi trafności SES. Pierwsze badania dotyczące związku między samooceną a depresją były prowadzone przez Rosenberga (1965) na etapie konstruowania skali. Wykazały one, że osoby z niską samooceną są oceniane przez pielęgniarki centrum medycznego jako bardziej depresyjne oraz częściej okazujące uczucia smutku, nieszczęścia, rozczarowania. Wystąpiła także istotna zależność między wynikami skali nastroju depresyjnego oraz SES – osoby z niską samooceną istotnie częściej oceniano jako bardzo depresyjne.

Rosenberg (1965) zwraca uwagę, że poczucie mniejszej wartości jest wymieniane jako charakterystyczny objaw nerwicowy m.in. przez Horney, Fromma, Argyle'a. Dopatrują się oni źródeł zaburzeń nerwicowych we wczesnych doświadczeniach z dzieciństwa, które przyczyniają się do uformowania poczucia bezwartościowości, przekonania, że jest się w jakimś sensie nieadekwatnym, gorszym. Wyniki zastosowanej przez Rosenberga skali neurotyczności opartej na symptomach fizjologicznych ukazują, że im niższy jest poziom samooceny mierzonej za pomocą SES, tym więcej obserwuje się objawów psychosomatycznych. Blascovich i Tomaka (1991) przytaczają wyniki badań nad trafnością metody, podkreślając jej dodatnie korelacje ze Skalą Samooceny Lerner'a ($r = 0,72$), Inwentarzem Poczucia Własnej Wartości Coopersmitha ($r = 0,55$), z powtarzalnymi, w pewnych odstępach czasowych, pomiarami samooceny ($r = 0,24$) i oceną poczucia własnej wartości przez rówieśników ($r = 0,32$). Wskazują także na uzyskiwane w badaniach ujemne korelacje między

poziomem samooceny a lękiem ($r = -0,64$), depresją ($r = -0,54$) i anomią ($r = -0,43$).

Nowsze badania dotyczące związków samooceny z wymiarami funkcjonowania afektywnego potwierdzają wcześniej ujawnione zależności. Stwierdzono dodatnią korelację między wysoką samooceną a szczęściem (satisfakcją z życia) (Diener i Diener, 1995; Furnham i Cheng, 2000). Z kolei wyniki badań Watsona, Sulsa i Haiga (2002) wykazały, że samoocena silnie wiąże się z pozytywnym ($r = 0,62$) i negatywnym ($r = -0,53$) afektem mierzonym skalą PANAS (Watson, Clark i Tellegen, 1988), a ponadto pozostaje w silnych ujemnych związkach z neurotycznością ($r = -0,69$) mierzona skalą NEO-PI-R oraz depresyjnością ($r = -0,67$) diagnozowaną za pomocą kwestionariusza do pomiaru nastroju i symptomów lękowych MASQ (Watson i in., 2002). Co więcej, w odrębnym badaniu (badanie 3) ci sami autorzy stwierdzili, że globalna samoocena jest szczególnie silnie związana z depresyjnością (od $r = -0,76$ do $r = -0,86$) mierzona kwestionariuszem NEO-PI-R. Wyniki te skłoniły autorów do przeprowadzenia confirmacyjnej analizy czynnikowej, która wykazała, że depresyjność i samoocena tworzą jeden czynnik, którego krańce z jednej strony definiuje samoocena, a z drugiej – depresyjność. Z badań tych zatem wynika, że wyższa samoocena wiąże się z dyspozycjami osobowościowymi decydującymi o częstszym i bardziej intensywnym przeżywaniu pozytywnych emocji, a mniejszym natężeniu emocji negatywnych. Okazuje się jednak, że osoby o wysokiej samoocenie mogą mieć większą skłonność do popadania w gniew i agresję – zwłaszcza wtedy, gdy ich samoocena zostaje zagrożona (Baumeister i in., 2003).

Samoocena wysoko dodatnio koreluje z narcyzmem (Rhodewald i Morf, 1995; Sinha i Krueger, 1998), który jako dyspozycja przejawia się w faworyzującej i wygórowanej ocenie samego siebie, przekonaniu o własnej unikalności, świetności i pięknie oraz przekonaniu, że powinno się być podziwianym przez innych (por. Baumeister i in., 2003). Jednak badania wykazują, że tylko niektórzy ludzie z wysoką samooceną są narcystyczni (Baumeister i in., 2003). Narcystyczna wysoka samoocena ma swoje negatywne konsekwencje, jest bowiem niestabilna (Rhodewald, Madrian i Cheney, 1998), powoduje tendencje obronne (Paulhus, 1998), a ponadto jest predyktorem agresji (Bushman i Baumeister, 1998).

Badania nad powiązaniem samooceny ze zmiennymi osobowościowymi wykazały, że wiąże się ona z ekstrawersją – osoby o wysokiej samoocenie okazują się być bardziej ekstrawertywne od osób o niskiej samoocenie (Halamandaris i Power, 1997). Tego samego typu związki obserwuje się w odniesieniu do optymizmu (Lucas

i Diener, 1996). W badaniach prowadzonych w 53 krajach z użyciem osobowościowego modelu Wielkiej Piątki ujawniono, że wyniki w Skali Samooceny Rosenberga korelują ujemnie z neurotycznością, dodatnio – z ekstrawersją oraz umiarkowanie lub słabo z otwartością na doświadczenie (Schmitt i Allik, 2005). Bazując na ustaleniach dotyczących silnych związków samooceny z neurotycznością, Witley i Gridley (1993) sugerują wręcz, że samoocena jest jednym z aspektów neurotyczności lub stabilności emocjonalnej, będącej jednym z czynników Wielkiej Piątki. Podobnie Judge i współpracownicy (Judge, Erez, Bono i Thoresen, 2002) uważają, że samoocena stanowi czynnik niższego rzędu, tworząc wraz z neurotycznością, umiejscowieniem poczucia kontroli oraz zgeneralizowanym poczuciem własnej skuteczności czynnik wyższego rzędu. Ładunki poszczególnych skal w tym czynniku wynosiły: dla samooceny 0,92, umiejscowienia kontroli 0,82, neurotyczności $-0,63$ oraz zgeneralizowanego poczucia własnej skuteczności 0,75.

Samoocena a funkcjonowanie społeczne i zadaniowe

Jeśli chodzi o związek samooceny z funkcjonowaniem społecznym, trudno w tym zakresie ustalić jednoznaczne prawidłowości. Wczesne badania Rosenberga (1965) oparte na socjometrycznej metodzie wyboru lidera grupy wykazały, że spośród osób z wysoką samooceną 47% otrzymało co najmniej dwie nominacje na lidera, tyleż nominacji otrzymało 32% osób ze średnią samooceną i tylko 15% osób z samooceną niską. Podobne wyniki uzyskano, pytając o to, kto z klasy najczęściej zabiera głos w dyskusji: okazało się, że im wyższa samoocena, tym większa szansa na wskazanie socjometryczne jako aktywnego uczestnika dyskusji. Odwrotną zależność stwierdzono przy pytaniu o osoby, które są najmniej aktywne, rzadko zabierają głos i rzadko wyrażają swoje opinie. Można by więc zakładać, że wysoka samoocena wiąże się z dużą popularnością w grupie. Jednak przeczą temu badania Bishopa i Inderbitzen (1995), które wykazały, że osoby o wysokiej i niskiej samoocenie są tak samo lubiane przez swoich rówieśników. Potwierdzają to wyniki badań diagnozujących opinie nauczycieli na temat popularności dzieci w klasie szkolnej (Adams, Ryan, Ketschis i Keating, 2000). Ujawniono w nich brak związku między samooceną dziecka a ocenianą przez nauczyciela jego popularnością w grupie. Co więcej, stwierdzono, że w warunkach zagrożenia ego osoby o wysokiej samoocenie są lubiane w znacznie mniejszym stopniu niż osoby o niskiej samoocenie (Campbell i Fehr, 1990). Dzieje się tak najprawdopodobniej dlatego, że – jak wykazano w przytoczonych wyżej badaniach – często reagują one na takie sytuacje gniewem i agresją. Niewątpliwie jednak osoby

o wysokiej samoocenie spostrzegają siebie jako bardziej atrakcyjne społecznie i bardziej lubiane (Battistich, Solomon i Delucchi, 1993), podczas gdy osoby o niskiej samoocenie twierdzą, że przeżywają więcej negatywnych doświadczeń w kontaktach z innymi (Lakey, Tardiff i Drew, 1994).

Równie niejednoznacznie jawi się, w kontekście najnowszych danych przeglądowych, problem wpływu samooceny na wykonanie zadań (por. Baumeister i in., 2003). W tym zakresie, podobnie jak w odniesieniu do zachowań społecznych, zakładano, że wysoka samoocena decyduje o wysokiej efektywności wykonania zadań (Wylie, 1979). Tymczasem późniejsze badania wykazały, iż za związki samooceny z osiągnięciami (głównie akademickimi) odpowiedzialny jest status socjoekonomiczny rodziny, który wpływa zarówno na samoocenę, jak i na osiągnięcia (Bachman i O'Malley, 1986; Maruyama, Rubin i Kingsbury, 1981; por. Baumeister i in., 2003; Pottenbaum, Keith i Ehly, 1986). W innych badaniach z kolei stwierdzono, że to nie samoocena jest predyktorem sukcesów, lecz raczej odwrotnie – to sukcesy prowadzą do wysokiej samooceny. Sukcesy ponadto prowadzą do poczucia szczęścia, niezależnie od samooceny. Analogiczna zależność pojawia się w odniesieniu do niepowodzeń, które są predyktorami niskiej samooceny i – niezależnie od samooceny – braku poczucia szczęścia (Baumeister i in., 2003).

Jak wynika z przeglądu badań dokonanego przez Baumeistera i in. (2003), osoby o wysokiej samoocenie niewątpliwie postrzegają siebie jako bardziej uzdolnione, inteligentne i popularne, mimo że obiektywnie nie różnią się w zakresie poziomu inteligencji, popularności w grupie czy atrakcyjności fizycznej od osób o niskiej samoocenie. Rzeczywiste różnice między nimi dotyczą natomiast poziomu wytrwałości i aktywności. Okazuje się, że osoby o wysokiej samoocenie są od osób o niskiej samoocenie bardziej wytrwałe, a także podejmują więcej rozmaitych aktywności, w tym często ryzykownych (Baumeister, Smart i Boden, 1996). Rezultaty te są zgodne z wcześniej przytoczonymi danymi dotyczącymi związku samooceny z przekonaniem o własnej skuteczności i wewnętrznym umiejscowieniem kontroli, które to zmienne również odpowiadają za poziom wytrwałości i aktywności.

Generalnie więc wyniki te pokazują, że samoocena przede wszystkim pozwala na przewidywanie kierunku afektywności oraz poziomu aktywności. Osoby o wysokiej samoocenie przeżywają więcej pozytywnych emocji i są bardziej aktywne oraz wytrwałe, zaś osoby o niskiej samoocenie przeżywają więcej negatywnych emocji i wykazują mniejszą aktywność, a nawet postawę unikową wobec trudności, wyzwań i ryzyka. Ponadto osoby o wy-

sokiej samoocenie postrzegają siebie na wielu wymiarach funkcjonowania zadaniowego i społecznego bardziej pozytywnie niż osoby o niskiej samoocenie, mimo iż taki obraz siebie nie znajduje realnego potwierdzenia.

POLSKA ADAPTACJA SKALI

Oryginalna wersja skali

Oryginalna wersja SES jest jedną z najczęściej używanych skal samooceny (Anastazi i Urbina, 1999; Wylie, 1974). Zawdzięcza to m.in. swojej prostocie oraz łatwości użycia – badanie zajmuje tylko ok. 2–3 minut. Jest jedną z nielicznych metod wysoko ocenionych w przeglądzie dokonany przez Blascovicha i Tomaka (1991). Doczekała się przekładów na co najmniej 28 języków (Schmitt i Allik, 2005). Często stanowi kryterium oceny trafności innych skal mierzących samoocenę lub dyspozycje z nią powiązane (Blascovich i Tomaka, 1991). W Polsce skalę tę dotychczas stosowało wielu badaczy, którzy posługiwali się różnymi jej tłumaczeniami, najczęściej sprawdzając tylko jej rzetelność.

Skala Samooceny Rosenberga zbudowana jest z 10 twierdzeń; wszystkie mają charakter diagnostyczny. Osoba badana jest proszona o wskazanie, w jakim stopniu zgadza się z każdym z nich. Odpowiedzi udziela się na skali czterostopniowej, a w przyjętej tu wersji możliwe do uzyskania wyniki mieszczą się w przedziale od 10 do 40 punktów.

Opracowanie polskiej wersji językowej

Skalę w układzie podanym przez The Morris Rosenberg Foundation (2006) przetłumaczyło na język polski trzech niezależnych tłumaczy. Jako jedno z tłumaczeń przyjęliśmy wersję, która „krążyła” wcześniej w środowisku psychologicznym. Jej autorstwa, choć jest przypisywane różnym osobom, nie dało się jednoznacznie ustalić. Dodatkowo dokonano zalecanych m.in. przez Drwala (1995) przekładów z innych wersji językowych – niemieckiej (Collani i Herzberg, 2003) oraz francuskiej (Chabrol i in., 2004). Przegląd i porównanie wszystkich tłumaczeń wykazały ich bardzo duże podobieństwo. Uzgodnioną wersję polską poddano tłumaczeniu zwrotnemu przez czterech tłumaczy. Pewne problemy wystąpiły w przypadku twierdzeń zawierających zwroty idiomatyczne, co jednak jest dość powszechne (por. Hornowska i Paluchowski, 2004). Ostatecznie zdecydowaliśmy się pozostawić twierdzenia w wersji, która lepiej brzmi po polsku i oddaje istotę badanego konstruktów, na przykład: „Lubię siebie” zamiast „Jestem pozytywnie nastawiony do siebie”, co byłoby bardziej wierne oryginałowi (*I take a positive attitude toward myself*). Przekład ten, jako wer-

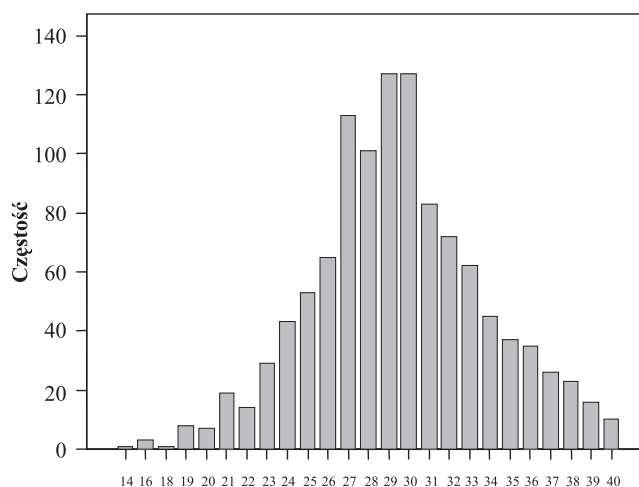
sję eksperymentalną, wykorzystywano w różnych badaniach; niektóre z nich przedstawiono w części dotyczącej trafności polskiej adaptacji.

Wersją tą przebadano 27 osób dwujęzycznych, studentów IV i V roku anglistyki. Współczynniki korelacji między wynikami wersji polskiej i angielskiej dla poszczególnych twierdzeń były bardzo wysokie – wahały się od 0,70 do 1. Rozkłady wyników dla poszczególnych twierdzeń w obu wersjach były podobne. W przypadku żadnego z twierdzeń nie odnotowano istotnych statystycznie różnic między wynikami uzyskanymi obiema wersjami testu.

Właściwości psychometryczne polskiej wersji skali

Wyniki w Skali Samooceny uzyskane w grupie 1120 osób w różnym wieku przedstawiono w Tabeli 1¹. Średni wynik dla całej próby wyniósł 29,49 ($SD = 4,29$) i jest nieznacznie niższy od średniej obliczonej na podstawie danych zebranych w 53 krajach ($M = 30,85$) (Schmitt, i Alik, 2005). Można więc stwierdzić, że tak jak w większości krajów, przeważająca liczba badanych uzyskuje wyniki wyższe niż teoretyczny, środkowy punkt skali.

Rozkład wyników SES dla całej próby ($N = 1120$) odbiega od rozkładu normalnego, co wykazał test Kołmogorowa-Smirnowa ($z = 2,94; p < 0,001$) (rysunek). Jedynie w grupie młodzieży ma charakter rozkładu normalnego ($z = 1,20; p = 0,11$); w pozostałych grupach wiekowych nie jest normalny (dla studentów $z = 2,04; p < 0,001$; dla dorosłych $z = 2,05; p < 0,001$). Normalność rozkładu wyników uzyskanych w całej próbie zaburzają wysokie częstotliwości dwóch wyników znajdujących się poniżej średniej

Wskaźnik poziomu samooceny mierzony SES

Rozkład wyników Skali Samooceny Rosenberga uzyskanych w próbie walidacyjnej ($N = 1120$).

Tabela 1.

Średnie i odchylenia standardowe wyników Skali Samooceny dla trzech grup wiekowych: młodzieży, studentów i dorosłych oraz dla kobiet i mężczyzn

Grupy	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Młodzież 15–18 lat	303	28,24	4,46
Studenci 19–24 lata	452	29,83	4,16
Dorośli 25–55 lat	365	30,10	4,08
Kobiety	669	29,19	4,28
Mężczyźni	451	29,94	4,26
Łącznie	1120	29,49	4,29

(wynik 27 i 28) i jednego powyżej średniej (wynik 30). Nie można więc stwierdzić, że brak normalności rozkładu jest efektem zdecydowanego przesunięcia wyników w stronę wartości wysokich lub niskich.

W związku z takim charakterem rozkładu wyników dla porównania różnic między kobietami i mężczyznami oraz różnymi grupami wiekowymi zastosowano testy nieparametryczne. Za pomocą testu Kruskala-Wallisa ustalono, że istnieje różnica w zakresie średnich wyników SES pomiędzy młodzieżą a osobami dorosłymi ($\chi^2 = 34,09$; $p < 0,001$), co oznacza, że młodzież ma istotnie niższą samoocenę niż dorośli. Dzięki zastosowaniu testu Manna-Whitneya wykazano istnienie różnicy w zakresie w średnich wyników SES pomiędzy kobietami a mężczyznami ($U = 135099,00$; $p < 0,01$). Ujawniła ona, że kobiety mają niższą samoocenę niż mężczyźni (zob. Tabela 1).

Rzetelność

Wartość współczynnika rzetelności polskiej wersji metody (α Cronbacha) w różnych badanych grupach wahała się od 0,81 do 0,83. Wynosiła odpowiednio: 0,81 dla grupy młodzieży w wieku od 14 do 18 lat ($N = 303$; 183 kobiety, 120 mężczyzn); 0,83 dla grupy studentów w wieku od 19 do 24 lat ($N = 452$; 288 kobiet, 164 mężczyzn); 0,82 dla grupy dorosłych ($N = 365$; 199 kobiet, 166 mężczyzn).

Wartość współczynnika podziału połówkowego Guttmana, określającego rzetelność połówkową (dla twierdzeń parzystych i nieparzystych), wynosiła 0,75, a współczynnika korelacji międzypołówkowej – 0,62. Stwierdzono również dość satysfakcjonującą stabilność narzędzia. Grupa 161 osób dorosłych badanych dwukrotnie w odstępie roku wypełniała Skalę Samooceny umieszczoną w serii innych narzędzi. Wartość współczynnika korelacji pomiędzy obydwojoma pomiarami była istotna, choć umiarkowana i wynosiła 0,50 ($p < 0,001$). Stabilność oceniana w odstępie tygodnia w grupie 35 studentów w wieku 20–27 lat wynosiła 0,83 ($p < 0,001$).

Trafność

W ramach dokonanej przez nas adaptacji SES sprawdziliśmy jej trafność teoretyczną, kierując się tym, jak rozumieją ten rodzaj trafności Cronbach i Meehl (1955) oraz Brzeziński (1996). Wedle tego rozumienia obejmuje ona zarówno trafność czynnikową, jak i trafność zbieżną i różnicową, trafność treściową oraz trafność kryterialną (Brzeziński, 1996).

Trafność czynnikowa

Trafność teoretyczną skal bada się m.in. na podstawie analizy ich struktury czynnikowej (Brzeziński, 1996). Analizy oryginalnej wersji skali w większości przypadków ujawniały jej jednoczynnikową strukturę (np. Kinnunen, Feldt i Mauno, 2003), potwierdzaną niezależnie od wersji językowej oraz kraju, w którym przeprowadzono badania (Schmitt i Allik, 2005). Jeśli odkrywano strukturę dwuczynnikową, to najczęściej składały się na nią dwa wymiary grupujące twierdzenia pozytywne i negatywne (Schmitt i Allik, 2005).

W celu ustalenia wewnętrznej struktury polskiej wersji Skali Samooceny Rosenberga przeprowadzono dwa rodzaje analiz czynnikowych: eksploracyjną oraz konfirmacyjną. Obu analiz dokonano na dwóch oddzielnych grupach, które losowo wybrano z całej próby 1120 osób.

Eksploracyjną analizę czynnikową Skali Samooceny przeprowadzono metodą głównych składowych z rotacją Oblimin ($\delta = 0$) i normalizacją Kaisera, przy wykorzystaniu wyników wylosowanej grupy 334 kobiet i 226 mężczyzn ($N = 560$) w wieku od 14 do 55 lat ($Me = 22,00$). Analiza wykazała, że strukturę skali tworzą dwa czynniki grupujące twierdzenia pozytywne i negatywne. Ładunki czynnikowe twierdzeń pozytywnych ładujących pierwszy czynnik (1, 2 i 4) przyjmowały wartości z przedziału od 0,69 do 0,80. Twierdzenia negatywne (3, 8, 9 i 10) łądowały drugi czynnik, a ich ładunki czynnikowe zawierały się w przedziale od 0,56 do 0,83. Trzy twierdzenia skali (5, 6 i 7) w zbliżonym stopniu ładują oba czynniki. Ich ładunki czynnikowe zawierają się w przedziale od 0,51 do 0,67 (Tabela 2). Eksploracyjna analiza czynnikowa SES przeprowadzona na drugiej wylosowanej części badanej populacji ($N = 560$; 334 kobiety, 226 mężczyzn w wieku od 15 do 55 lat) metodą Oblimin z normalizacją Kaisera ukazała analogiczną dwuczynnikową strukturę skali. Czynniki tak samo grupują twierdzenia pozytywne (1, 2 i 4) i negatywne (3, 8, 9 i 10). Twierdzenia 5, 6 i 7 ładują oba czynniki w zbliżonym stopniu.

Aby zweryfikować trafność uzyskanej struktury czynnikowej na drugiej z wylosowanych części danych (pochodzących od 561 osób w wieku od 15 do 55 lat, w tym 335 kobiet i 226 mężczyzn), przeprowadzono konfirma-

Tabela 2.

Wartości ładunków czynnikowych twierdzeń polskiej wersji SES, uzyskane za pomocą eksploracyjnej analizy czynnikowej ($N = 561$)

Treść twierdzenia	Ładunki czynnikowe dla poszczególnych składowych	
	1	2
Uważam, że jestem osobą wartościową przynajmniej w takim samym stopniu co inni. R	0,80	0,28
Uważam, że posiadam wiele pozytywnych cech. R	0,81	0,36
Ogólnie biorąc jestem skłonny(a) sądzić, że nie wiedzie mi się.	0,30	0,63
Potrafię robić różne rzeczy tak dobrze, jak większość innych ludzi. R	0,69	0,21
Uważam, że nie mam wielu powodów, aby być z siebie dumnym.	0,51	0,54
Lubię siebie. R	0,67	0,51
Ogólnie rzecz biorąc jestem z siebie zadowolony(a). R	0,65	0,57
Chciałbym (chciałabym) mieć więcej szacunku dla samego(ej) siebie.	0,18	0,56
Czasami czuję się bezużyteczny(a).	0,35	0,83
Niekiedy uważam, że jestem do niczego.	0,34	0,79

R – twierdzenie odwrócone

cyjną analizę czynnikową dla siedmiu modeli za pomocą programu Amos 6.0. Trzy podstawowe modele odzwierciedlają obecne w literaturze założenia o strukturze czynnikowej skali. Model 1 zakłada, że wszystkie twierdzenia skali tworzą jeden czynnik. Model 2 – iż na strukturę skali składają się dwa czynniki: jeden grupujący twierdzenia sformułowane pozytywnie, drugi – negatywnie. Model 3 z kolei testuje tezę, że skala zbudowana jest z dwóch czynników, odzwierciedlających ocenę własnych kompetencji oraz lubienie siebie (Tafarodi i Milne, 2002).

Wskaźniki dopasowania tych modeli wykazały, że żaden z nich nie oddaje w adekwatny sposób struktury skali (Tabela 3). Zarówno χ^2 , jak i mniej restrykcyjne, ale za to lepiej odzwierciedlające złożoność posiadanych danych wskaźniki dopasowania (Cudeck i Brown, 1983) uzyskały wartości niesatysfakcjonujące. Wyniki te dyskonfirmują model zakładający istnienie dwóch treściowo odmiennych czynników skali, związanych z oceną własnych kompetencji i stosunkiem do własnego Ja. Natomiast w przypadku modeli zakładających rozwiązania dwuczynnikowe, oparte na wyróżnieniu czynników stworzonych z twierdzeń sformułowanych pozytywnie i negatywnie, możliwe jest rozważenie ich różnych odmian. Odmiany owych modeli mogą bowiem odzwierciedlać powiązania między twierdzeniami pozytywnymi i negatywnymi. Powiązania te nie tyle mogą tworzyć dwa odmienne czynniki, co powstawać na skutek artefaktu metody, polegającego na tym, że w odniesieniu do obu rodzajów twierdzeń odpowiada się w podobny spo-

sób (*response bias, response style*). Jeśli taka jest natura związków między twierdzeniami pozytywnymi i negatywnymi, to uwzględnienie korelacji między wariancjami resztowymi, obliczonymi niezależnie dla zmiennych odpowiadających twierdzeniom pozytywnie i negatywnie sformułowanym, powinno przynieść znaczącą poprawę dopasowania modeli. Związki między błędami mogą odzwierciedlać właśnie sposób odpowiadania, a nie fakt, iż tworzą one odrębne czynniki. Metodą taką posłużył się Marsh (1996) i wykazał, że po uwzględnieniu korelacji między błędami badanych zmiennych znacząco wzrastał poziom dopasowania danych do modeli – zarówno jedno-, jak i dwuczynnikowego. Jednak zdecydowanie najlepsze dopasowanie uzyskał w jego badaniach model jednoczynnikowy.

Wzorem analiz Marsha zbudowałyśmy cztery kolejne modele, z których jeden (Model 4) zakładał, że osobno grupują się twierdzenia sformułowane pozytywnie i negatywnie, oraz uwzględniał korelacje między błędami zmiennych odpowiadających twierdzeniom pozytywnie i negatywnie sformułowanym. Miało to pozwolić na sprawdzenie, czy dopasowania tego modelu nie zakłóca ten sam sposób odpowiadania na obie grupy twierdzeń. Kolejne trzy modele opierały się na założeniu o jednoczynnikowej strukturze skali. Sprawdzaliśmy jednak, czy artefakt metody w takim samym stopniu dotyczy pozycji sformułowanych pozytywnie i negatywnie. Stąd też jeden model uwzględniał korelacje reszt tylko pozycji sformułowanych pozytywnie (Model 5), drugi – tylko

Tabela 3.

Wyniki konfirmacyjnej analizy czynnikowej przeprowadzonej na polskiej wersji SES ($N = 561$). Podsumowania dla modeli

Modele	χ^2	df	$p <$	RMSEA ^a	GFI ^b	NFI ^c	CFI ^d
Model 1	479,33	35	0,001	0,15	0,83	0,75	0,76
Model 2	245,29	34	0,001	0,11	0,91	0,87	0,89
Model 3	419,24	34	0,001	0,14	0,85	0,78	0,79
Model 4	20,92	16	0,18	0,02	0,99	0,99	0,99
Model 5	108,60	26	0,001	0,07	0,96	0,94	0,96
Model 6	223,65	26	0,001	0,12	0,92	0,88	0,89
Model 7	35,32	17	0,01	0,04	0,46	0,98	0,99

^a Root Mean Square Error of Approximation; ^b Goodness of Fit Index; ^c Bentler-Bonett Normed Fit Index; ^d Comparative Fit Index

negatywnie (Model 6), trzeci zaś zarówno pozytywnie, jak i negatywnie (Model 7). Wyniki analiz wykazały dość dobre dopasowanie do danych Modelu 7, zakładającego jednoczynnikowe rozwiązanie i jednocześnie uwzględniającego istnienie tendencji do odpowiadania w podobny sposób na pozycje sformułowane pozytywnie i negatywnie. Jednak lepiej dopasowany okazał się Model 4, grupujący twierdzenia sformułowane pozytywnie i negatywnie i uwzględniający przy tym jednorodność sposobu odpowiadania w odniesieniu do tych dwóch grup twierdzeń. Ową tendencyjność odpowiedzi zależną od sformułowania twierdzenia można uznać za jeden z błędów pomiaru, występujący przy zastosowaniu tej skali (por. Schmitt i Allik, 2005).

Trafność zbieżna i różnicowa

Trafność zbieżną określano na podstawie związków SES z innymi testami mierzącymi w założeniu poziom samooceny. Trudność sprawia ustalenie trafności różni-

cowej skal mierzących samoocenę, ponieważ z natury poziom samooceny wiąże się z różnymi obszarami funkcjonowania człowieka i trudno określić te, na które nie powinna wpływać i z którymi nie powinna być związana. Generalnie wyniki badań z wykorzystaniem opisanej przez nas polskiej adaptacji Skali Samooceny Rosenberga potwierdzają jej wysoką trafność zbieżną (por. Tabela 4, w której przedstawiono uwzględnione zmienne i metody ich pomiaru, wielkość badanych prób oraz wartość korelacji z SES). Wiąże się ona w znacznym stopniu z Inwentarzem Poczucia Własnej Wartości Coopersmitha (CSEI) (Oleś i in., 2002), Skalą Samooceny Dymkowskiego oraz Skalą Samooceny Asertywności (Łozińska, 2005). Okazało się także (Deja, 2006), że występują związki między wynikami SES a wynikami uzyskiwanymi w Skali Próżności, mierzącej aprobatę własnej cielesności i estetyzm, oraz Skali Samowystarczalności, ujmującej przekonanie o własnej niezależności, indywidualizmie i sukcesie. Obie te skale są składowymi Kwestionariusza

Tabela 4.

Korelacje polskiej wersji SES Rosenberga ze skalami mierzącymi różne aspekty Ja – samoocenę, samowiedzę lub samoakceptację

Zmienne i metody ich pomiaru	Grupa badana	Korelacje z SES
Poczucie własnej wartości – Inwentarz Poczucia Własnej Wartości Coopersmitha (CSEI)	dzieci w wieku 11–12 lat, $N = 41$ (Oleś i in., 2002)	$r = 0,58^{***}$
Samoopis – Skala Samoopisu	dorośli, $N = 123$ (Łozińska, 2005)	$r = 0,44^{***}$
Asertywność – Skala Samooceny Asertywności	dorośli, $N = 123$ (Łozińska, 2005)	$r = 0,47^{***}$
Narcyzm – Kwestionariusz Osobowości Narcystycznej (NPI) Skala Próżności Skala Samowystarczalności	dorośli, $N = 70$ (Deja, 2006)	$r = 0,37^{**}$ $r = 0,35^{**}$

** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Osobowości Narcystycznej (NPI) Raskina i Halla (Bazińska i Drat-Ruszczak, 2000). Nie stwierdzono istotnych powiązań SES z dwiema pozostałymi skalami NPI: Skalą Domagania się Podziwu oraz Skalą Przywództwa (Deja, 2006). O ile więc Skala Samooceny ujmuje w pewnym stopniu narcystyczną „miłość do siebie” i przekonanie o własnej wysokiej kompetencji, to nie odzwierciedla potrzeby bycia zauważanym, podziwianym oraz przekonania o własnym wpływie na innych, co jest zgodne z koncepcją Rosenberga i w pewnym sensie świadczy o trafności różnicowej skali.

Trafność kryterialna

Aspekt kryterialny trafności teoretycznej określono na podstawie analizy związków SES z narzędziami mierzącymi zmienne, które teoretycznie powinny korelować z samooceną ze względu na podobieństwo treściowe lub też z racji zakładanych w teorii funkcji samooceny. Nie ma, niestety, żadnego kryterium obiektywnego, z któ-

rym można by porównać wyniki w samoopisowych skalach samooceny (por. Baumeister i in., 2003; Rosenberg, 1965). Samoocena z samej swej natury jest konstruktem subiektywnym; odnosi się do tego, jak osoba myśli o sobie i ocenia siebie.

Trafność kryterialną określaliśmy na podstawie związków między wynikami osób badanych uzyskanymi w polskiej wersji SES i w skalach mierzących funkcjonowanie emocjonalne, społeczne i zadaniowe. Ze względu na to, że elementem samooceny jest afekt odniesiony do własnej osoby, powinna ona korelować z innymi dyspozycjami emocjonalnymi (por. Tabela 5, w której przedstawiono wyniki badań dotyczących trafności kryterialnej określonej na podstawie korelacji SES z miarami funkcjonowania emocjonalnego). Związki oryginalnej wersji SES z miarami depresyjności i neurotyczności ujawniły wcześniej przytoczone badania (Judge i in., 2002; Watson i in., 2002). W badaniach polskich odnotowano również ujemne korelacje między wynikami SES a wynikami

Tabela 5.
Korelacje polskiej wersji SES Rosenberga ze skalami mierzącymi funkcjonowanie emocjonalne

Zmienne i metody ich pomiaru	Grupa badana	Korelacje z SES
Lęk jako cecha – Skala STPI	dorośli, $N = 108$ (Łaguna i Bąk, 2007) studenci, $N = 50$ (Kuczyńska, 2006) studenci, $N = 50$ (Grzesiak, 2005)	$r = -0,51^{***}$ $r = -0,60^{***}$ $r = -0,77^{***}$
Lęk jako stan – State-Trait Personality Inventory (STPI)	studenci, $N = 50$ (Grzesiak, 2005)	$r = -0,57^{***}$
Złość jako cecha – Skala BTPI	dorośli, $N = 108$ (Łaguna i Bąk, 2007) studenci, $N = 50$ (Grzesiak, 2005)	$r = -0,27^{**}$ $r = -0,50^{***}$
Złość jako stan – State-Trait Personality Inventory (STPI)	studenci, $N = 50$ (Grzesiak, 2005)	$r = -0,56^{***}$
Ciekawość jako cecha – Skala STPI	dorośli, $N = 108$ (Łaguna i Bąk, 2007) studenci, $N = 50$ (Kuczyńska, 2006) studenci, $N = 50$ (Grzesiak, 2005)	$r = 0,33^{**}$ $r = 0,41^{**}$ $r = 0,55^{***}$
Ciekawość jako stan – State-Trait Personality Inventory (STPI)	studenci, $N = 50$ (Grzesiak, 2005)	$r = 0,47^*$
Depresja – Skala Samooceny Depresji (DSRS) – Inwentarz Depresji Dziecięcej (CDI) – Skala Pesymizmu (HPLS)	dzieci w wieku 11–12 lat, $N = 41$ (Oleś i in., 2002)	$r = -0,61^{***}$ $r = -0,65^{***}$ $r = -0,55^{***}$
– Skala TPI	jako cecha dorośli, $N = 108$ (Łaguna i Bąk, 2007) studenci, $N = 50$ (Kuczyńska, 2006) studenci, $N = 50$ (Grzesiak, 2005)	$r = -0,48^{***}$ $r = -0,48^{***}$ $r = -0,68^{***}$
– Skala STPI	jako stan studenci, $N = 50$ (Grzesiak, 2005)	$r = -0,50^{***}$
Reaktywność emocjonalna – Kwestionariusz temperamentu (FCZ-KT)	studenci, $N = 55$ (Lachowicz-Tabaczek, 2006)	$r = -0,47^{**}$
Uczucia odzwierciedlające umacnianie siebie – Metoda Konfrontacji z Sobą	studenci, $N = 50$ (Kuczyńska, 2006).	$r = 0,55^{**}$

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $< 0,001$

Skali Samooceny Depresji (DSRS) Birlesona, Inwentarza Depresji Dziecięcej (CDI) Kovacs i Skali Pesymizmu (HPLS) Kazdina (Oleś i in., 2002). W tych samych badaniach ustalono także, że wyższe poczucie własnej wartości wiąże się z niższym poziomem depresji i pesymizmu.

Wyniki badań Lachowicz-Tabaczek (2006) wskazują, że samoocena globalna mierzona skalą Rosenberga wyraźnie koreluje z reaktywnością emocjonalną, mierzoną za pomocą inwentarza FCZ-KT Zawadzkiego i Strelaua (1997). Wiadomo z kolei, że reaktywność emocjonalna ujawnia zarówno poziom wrażliwości, jak i odporności emocjonalnej. Tak więc można uznać, iż wynik ten świadczy o tym, że osoby z niską samooceną będą przeżywały więcej negatywnych emocji i w większym natężeniu niż osoby z samooceną wysoką.

Potwierdzają to rezultaty badań Łaguny i Bąka (2007), które wykazały, że poziom samooceny mierzonej skalą Rosenberga jest ujemnie powiązany z gotowością do przeżywania emocji negatywnych, a dodatnio z gotowością do odczuwania ciekawości. Do pomiaru emocji jako cechy wykorzystano skalę TPI, będącą częścią State-Trait Personality Inventory (STPI) Spielbergera (Spielberger i Reheiser, 2003). W badaniu tym zaobserwowano silne ujemne związki między poziomem samooceny a lękiem, depresją i złością. Korelacja z ciekawością, motywującą zachowania eksploracyjne, była również znacząca, ale

dodatnia. Stwierdzono także, że lęk i depresja są dobrymi predyktorami poziomu samooceny, w większym stopniu pozwalając na przewidywanie uogólnionej samooceny niż inne bardziej specyficzne przekonania na temat Ja, takie jak przekonanie o skuteczności czy nadzieja na sukces. Podobne wyniki uzyskano w badaniu Kuczyńskiej (2006), w którym ujawniono też istotny związek poziomu samooceny z uczuciami odzwierciedlającymi umacnianie siebie, mierzonymi Metodą Konfrontacji z Sobą Hermansa (Hermans i Hermans-Jansen, 2000).

Zgodnie z teorią Marka Leary'ego i jego współpracowników (Leary, Tambor, Terdal i Downs, 1995) samoocena, z jednej strony, jest rezultatem realnej akceptacji społecznej, realnego wykluczenia bądź odrzucenia społecznego. Z drugiej strony, odzwierciedla subiektywne przekonania o prawdopodobnych reakcjach innych ludzi: akceptujących lub odrzucających. Skutkiem akceptacji społecznej jest wysoka samoocena, niska zaś powstaje w wyniku odrzucenia i wykluczenia społecznego (Leary i in., 1995). Wyniki badań z użyciem polskiej wersji SES Rosenberga są zgodne z przewidywaniami Leary'ego, ponieważ wskazują na związki samooceny z poziomem funkcjonowania społecznego (por. Tabela 6). W badaniach Dzwonkowskiej (2003) samoocena ogólna mierzona SES była ujemnie skorelowana z nieśmiałością jako dyspozycją, mierzoną Skalą Nieśmiałości (CBSS) Cheeka i Bussa

Tabela 6.

Korelacje polskiej wersji SES Rosenberga ze skalami mierzącymi funkcjonowanie społeczne oraz wykonawcze aspekty Ja

Zmienne i metody ich pomiaru	Grupa badana	Korelacje z SES
Funkcjonowanie społeczne – Kwestionariusz Kompetencji Społecznych (KKS)	studenci, $N = 109$ (Jarosz i Wiechetek, 2006)	$r = 0,54^{***}$
Nieśmiałość jako cecha – Skala Nieśmiałości (CBSS)	dorośli, $N = 268$ (Dzwonkowska, 2003)	$r = -0,43^{**}$
Towarzystwość jako cecha – Skala Towarzystwości	dorośli, $N = 268$ (Dzwonkowska, 2002)	$r = -0,53^{**}$
Poczucie osamotnienia – Skala Osamotnienia (LSC)	dzieci w wieku 11–12 lat, $N = 41$ (Oleś i in., 2002)	$r = -0,57^{***}$
Umiejscowienie kontroli – Kwestionariusz do Pomiaru Poczucia Kontroli Delta	studenci, $N = 78$ (Lachowicz-Tabaczek i Śniecińska, 2006)	$r = 0,56^{**}$
Przekonanie o własnej skuteczności – Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES)	osoby bezrobotne, $N = 332$ (Łaguna, 2006a) studenci, $N = 78$ (Lachowicz-Tabaczek i Śniecińska, 2006)	$r = 0,50^{***}$ $r = 0,65^{***}$
Optymizm – Test Orientacji Życiowej (LOT-R)	dorośli, $N = 378$ (Łaguna, 2006b)	$r = 0,49^{***}$
Nadzieja na sukces – Kwestionariuszu Nadziei na Sukces (KNS)	osoby bezrobotne, $N = 332$ (Łaguna i in., 2005) studenci, $N = 109$ (Jarosz i Wiechetek, 2006)	$r = 0,49^{**}$ $r = 0,57^{**}$
Nadzieja podstawowa – Kwestionariusz Nadziei Podstawowej (BHI-12)	dorośli, $N = 378$ (Łaguna, 2006b)	$r = 0,49^{***}$

** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

(1981). Zależność pomiędzy samooceną a nieśmiałością potwierdzono w kolejnych badaniach, w których uczestniczyły osoby pracujące i bezrobotne (Dzwonkowska, 2005). Wyniki ich wykazały, że nieśmiałość jest predyktorem niskiej samooceny bez względu na status zatrudnienia osób badanych.

Inną zmienną osobowościową, która wiąże się z ilością i jakością relacji interpersonalnych, jest towarzyskość. Zmienna ta była mierzona za pomocą Skali Towarzyskości (Cheek i Buss, 1981) i okazała się mieć silny związek z samooceną: osoby mało towarzyskie uzyskiwały niższe wskaźniki w SES niż osoby w wysokim stopniu towarzyskie (Dzwonkowska, 2002). Skalę Samooceny Rosenberga użyto także jako jedno z narzędzi w badaniach nad poczuciem osamotnienia u dzieci (Oleś, 2006). Osamotnienie – subiektywnie przeżywane negatywne stany emocjonalne związane z brakiem satysfakcji w relacjach z innymi – może być powiązane m.in. ze stanami depresyjnymi oraz obniżoną samooceną. W badaniach przeprowadzonych na grupie dzieci w wieku 11–12 lat stwierdzono, że dzieci z wysokim poczuciem osamotnienia – w porównaniu z dziećmi o niskim poczuciu osamotnienia – osiągają istotnie niższe wyniki w Skali Samooceny (LSC) Ashera. Odnotowano także istotne ujemne korelacje między poziomem samooceny a poczuciem osamotnienia (Oleś i in., 2002). Wyniki Skali Samooceny wykazują również dodatnią korelację z wynikami Kwestionariusza Kompetencji Społecznych Matczak (2001), ujmującego efektywność funkcjonowania w trzech typach sytuacji społecznych: relacjach intymnych, w sytuacjach ekspozycji społecznej oraz sytuacjach wymagających asertywności (Jarosz i Wiechetek, 2006).

Samoocena mierzona oryginalną wersją skali Rosenberga była silnie związana z dyspozycjami odzwierciedlającymi wykonawcze aspekty Ja – poczuciem kontroli, sprawstwa i optymizmem. W naszych badaniach także sprawdzałyśmy związki SES z tymi zmiennymi. Podobnie jak w badaniach amerykańskich zaobserwowano silny związek samooceny z umiejscowieniem kontroli, tu mierzonym za pomocą Kwestionariusza do Pomiaru Poczucia Kontroli Delta autorstwa Drwala. Okazało się, że wysokiej samoocenie towarzyszy wewnętrzne umiejscowienie kontroli, a samoocenie niskiej – zewnętrzne (Lachowicz-Tabaczek i Śniecińska, 2006). W zgodzie z rezultatami badań z wykorzystaniem oryginalnej wersji skali były dane uzyskane przez Łagunę (2006b), które ujawniły wysoką korelację samooceny mierzonej polską wersją SES z wynikami Skali Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES) Schwarzera, Jerusalema i Juczyńskiego (Łaguna, 2006a). Równie silną korelację

między tymi zmiennymi zaobserwowano w badaniach Lachowicz-Tabaczek i Śniecińskiej (2006). Ogólna samoocena okazała się też mieć związek (choć nieco słabszy) z przekonaniem o własnej skuteczności w węższej dziedzinie – skuteczności przedsiębiorczej mierzonej za pomocą Skali Skuteczności Przedsiębiorczej (Łaguna, 2006b).

Także poziom optymizmu, określanej za pomocą Testu Orientacji Życiowej (LOT-R) Scheiera, Carvera i Bridges w polskiej adaptacji Poprawy i Juczyńskiego (Juczyński, 2001), dodatkowo koreluje z samooceną w ujęciu skali Rosenberga (Łaguna, 2006b). Inną zmienną, która zgodnie z oczekiwaniami wykazuje związek z poziomem samooceny, jest nadzieja na sukces. Snyder (2002) definiuje ją jako pozytywny stan motywacyjny, oparty na wzajemnie powiązanych ze sobą przekonaniach o silnej woli oraz umiejętności znajdowania rozwiązań i planowania dróg do osiągnięcia celu. Wynik ogólny w Kwestionariuszu Nadziei na Sukces (KNS) (Łaguna, Trzebiński i Zięba, 2005) w badaniu osób bezrobotnych istotnie koreluje z wynikami Skali Samooceny. Również nadzieja rozumiana jako przeświadczenie jednostki o sensowności otaczającego ją świata i jego przychylności wobec ludzi – tzw. nadzieja podstawowa (Trzebiński i Zięba, 2003), mierzona Kwestionariuszem Nadziei Podstawowej (BHI-12) – wykazuje dodatni związek z poziomem samooceny (Łaguna, 2006b). Z dotychczasowych badań (Trzebiński i Zięba, 2004) wynika, że osoby o wysokim poziomie nadziei podstawowej łatwiej adaptują się do sytuacji trudnych, w sytuacji straty są w większym stopniu gotowe do zaangażowania się w budowę nowego ładu, częściej reagują na sytuacje trudne konstruktywnym, długookresowym rozwojem osobowości. Przekonanie o sensowności zdarzeń, zaufanie do świata i ludzi są więc powiązane z poziomem poczucia własnej wartości.

Generalnie można więc zatem stwierdzić, że SES wykazuje przewidywane związki ze skalami mierzącymi dyspozycje emocjonalne oraz aspekty funkcjonowania zadaniowego i społecznego, co potwierdza trafność kryterialną tego narzędzia.

Podsumowanie

W wielu krajach SES z powodzeniem używano do badania młodzieży, studentów, osób dorosłych oraz starszych, zarówno ludzi zdrowych, jak i pacjentów psychiatrycznych (Baumeister i in., 2003). W Polsce eksperymentalna wersja metody była stosowana w badaniach prowadzonych wśród młodzieży, studentów, osób dorosłych z różnych grup zawodowych. Analiza wyników badań z wykorzystaniem polskiej wersji Skali Samooceny Rosenberga prowadzi do wniosku, że dobrze mierzy ona

siłę przekonania o własnej wartości i diagnozuje ważny aspekt koncepcji Ja.

Badania walidacyjne wykazały, że polska wersja tej skali jest narzędziem rzetelnym, o potwierdzonej trafności teoretycznej. Udowodniono ponadto, że wystarczająco wysoko koreluje z innymi skalami mierzącymi poziom samooceny. Kryterialny aspekt trafności obrazują zaprezentowane przez nas wyniki badań, świadczące o tym, iż poziom samooceny mierzony polską wersją SES pozwala przewidywać zarówno funkcjonowanie emocjonalne i społeczne, jak i pewne aspekty zadaniowego nastawienia jednostki. Diagnozowane za pomocą polskiego odpowiednika skali osoby o wysokiej samoocenie okazują się – w porównaniu z badanymi o niskiej samoocenie – przeżywać mniej negatywnych emocji, w tym przede wszystkim lęku, smutku i depresji. Ponadto są aktywne i sprawniejsze społecznie, a także wykazują wyższy poziom dyspozycji sprzyjających efektywnej realizacji zadań. Wyniki uzyskane przy zastosowaniu polskiego odpowiednika SES są pod tym względem zgodne z rezultatami badań, w których posłużono się oryginalną wersją tego narzędzia.

Mamy nadzieję, że dokonana przez nas adaptacja Skali Samooceny Rosenberga ułatwi porównywanie wyników badań nad samooceną prowadzonych na gruncie polskim, a także zwiększy możliwości przeprowadzania bezpośrednich porównań z rezultatami badań z zastosowaniem oryginalnej wersji SES i innych jej adaptacji.

LITERATURA CYTOWANA

- Adams, G. R., Ryan, B. A., Ketschis, M., Keating, L. (2000). Rule compliance and peer sociability: A study of family process, school-forced parent-child interactions, and children's classroom behavior. *Journal of Family Psychology, 14*, 237–250.
- Anastazi, A., Urbina, S. (1999). *Testy psychologiczne*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Bachman, J. G., O'Malley, P. M. (1986). Self-concept, self-esteem, and educational experiences: The frog pond revisited (again). *Journal of Personality and Social Psychology, 50*, 35–46.
- Battistich, V., Solomon, D., Delucchi, K. (1993). Interaction processes and student outcomes in cooperative learning groups. *The Elementary School Journal, 94*, 19–32.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest, 4*, 1–44.
- Baumeister, R. F., Smart, L., Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of self-esteem. *Psychological Review, 103*, 5–33.
- Bazińska, R., Drat-Ruszczak, K. (2000). Struktura narcyzmu w polskiej adaptacji kwestionariusza NPI Raskina i Halla. *Czasopismo Psychologiczne, 6*, 171–188.
- Bishop, J. A., Inderbitzen, H. M. (1995). Peer acceptance and friendship: An investigation of their relation to self-esteem. *Journal of Early Adolescence, 15*, 476–489.
- Blascovich, J., Tomaka, J. (1991). Measures of self-esteem. W: J. P. Robinson, P. R. Shaver, L. S. Wrightsman (red.), *Measures of personality and social psychological attitudes. Volume 1: Measures of social psychological attitudes* (s. 115–160). New York: Academic Press.
- Brzeziński, J. (1996). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bushman, B. J., Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 219–229.
- Campbell, J. D., Fehr, B. A. (1990). Self-esteem and perceptions of conveyed impressions: Is negative affectivity associated with greater realism? *Journal of Personality and Social Psychology, 58*, 122–133.
- Chabrol, H., Carlin, E., Michaud, C., Rey, A., Cassan, D., Juillot, M., Rousseau, A., Callahan, S. (2004). Étude de l'échelle d'estime de soi de Rosenberg dans un échantillon de lycéens. *Neuropsychiatrie de l'Enfance et de l'Adolescence, 52*, 533–536.
- Cheek, J. M., Buss, A. H. (1981). Shyness and sociability. *Journal of Personality and Social Psychology, 41*, 330–339.
- Collani, G., Herzberg, P. Y. (2003). Eine revidierte Fassung der deutschsprachigen Skala zum Selbstwertgefühl von Rosenberg. *Zeitschrift für Differentielle und Diagnostische Psychologie, 24*, 3–7.
- Cronbach, L. J., Meehl, P. E. (1955). Construct validity in psychological tests. *Psychological Bulletin, 52*, 281–302.
- Cudeck, R., Browne, M. W. (1983). Cross-validation of covariance structure. *Multivariate Behavioral Research, 18*, 147–167.
- Deja, K. (2006). *Narcyzm a postawy wobec pieniądza*. Nieopublikowana praca proseminaryjna. Instytut Psychologii KUL, Lublin.
- Diener, E., Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology, 68*, 653–663.
- Drwal, R. (1995). Problemy kulturowej adaptacji kwestionariuszy osobowości. W: R. Drwal (red.), *Adaptacja kwestionariuszy osobowości* (s. 12–26). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dymkowski, M. (1993). *Poznawanie siebie*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Dzwonkowska, I. (2002). Relation of shyness and sociability to self-esteem and loneliness. *Polish Psychological Bulletin, 33*, 39–42.
- Dzwonkowska, I. (2003). Nieśmiałość i jej korelaty. *Przegląd Psychologiczny, 46*, 307–322.
- Dzwonkowska, I. (2005). Bezrobocie „mniejszym złem”? Osoby nieśmiałe w sytuacji pracy i bezrobocia. W: U. Jakubowska,

- K. Skarżyńska (red.), *Demokracja w Polsce – doświadczenie zmian* (s. 323–334). Warszawa: Academica.
- Furnham, A., Cheng, H. (2000). Lay theories of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 1, 227–246.
- Grzesiak, E. (2005). *Samoocena i obraz siebie a nasilenie emocji wg modelu C. D. Spielberga*. Nieopublikowana praca magisterska. Instytut Psychologii KUL, Lublin.
- Halamandaris, K. F., Power, K. G. (1997). Individual differences, dysfunctional attitudes, and social support: A study of the psychosocial adjustment to university life of home students. *Personality and Individual Differences*, 22, 93–104.
- Hermans, H. J. M., Hermans-Jansen, E. (2000). *Autonarracje: tworzenie znaczeń w psychoterapii*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Hornowska, E., Paluchowski, W. J. (2004). Kulturowa adaptacja testów psychologicznych. W: J. Brzeziński (red.), *Metodologia badań psychologicznych. Wybór tekstów* (s. 151–191). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jarosz, M., Wiechetek, M. (2006). *Religiozita a psychosocjalne premenné*. Referat wygłoszony na konferencji „Religiozita a osobnosť”, Bratysława.
- Juczynski, Z. (2001). *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Judge, T. A., Erez, A., Bono, J. E., Thoresen, C. J. (2002). Are measures of self-esteem, neuroticism, locus of control, and generalized self-efficacy indicator of a common core construct? *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 693–710.
- Kinnunen, U., Feldt, T., Mauno, S. (2003). Job insecurity and self-esteem: evidence from cross-lagged relations in 1-year longitudinal sample. *Personality and Individual Differences*, 35, 617–632.
- Kuczyńska, E. (2006). *Badanie samooceny globalnej i samoocen cząstkowych*. Nieopublikowana praca magisterska, Instytut Psychologii KUL, Lublin.
- Lachowicz-Tabaczek, K. (2006). *Self-esteem as a monitor of an individual's emotional and energy resources*. Referat wygłoszony na „8th Annual Meeting of the European Social Cognition Network”, Pułtusk.
- Lachowicz-Tabaczek, K., Śniecińska, J. (2006). Samoocena jako monitor zasobów emocjonalnych i energetycznych jednostki. Referat wygłoszony na III Zjeździe PSPS, Sopot.
- Lakey, B., Tardiff, T. A., Drew, J. B. (1994). Negative social interactions: Assessment and relations to social support, cognition, and psychological distress. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 13, 42–62.
- Leary, M. R., Tambor, E. S., Terdal, S. K., Downs, D. L. (1995). Self-esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 3, 518–530.
- Lucas, R. E., Diener, E., (1996). Discriminant validity of well-being measure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 616–628.
- Łaguna, M. (2006a). Ogólna samoocena czy przekonanie o skuteczności? Badania nad intencją przedsiębiorczą. *Przegląd Psychologiczny*, 49, 259–274.
- Łaguna, M. (2006b). Skala Skuteczności Przedsiębiorczej. *Roczniki Psychologiczne*, 9, 107–128.
- Łaguna, M., Bąk, W. (2007). Emocje i przekonania na temat ja. Dwa kierunki wyjaśniania ich wzajemnych relacji. W: A. Błachnio, A. Gózik (red.), *Blżej emocji* (s. 205–217). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Łaguna, M., Trzebiński, J., Zięba, M. (2005). *Kwestionariusz Nadziei na Sukces*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Łozińska, M. (2005). *Rodzaje samooceny a poziom nieśmiałości u osób zaangażowanych i niezaangażowanych w wolontariat*. Nieopublikowana praca magisterska. Uniwersytet Opolski.
- Marsh, H. W. (1996). Positive and negative global self-esteem: A substantively meaningful distinction or artifacts? *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 810–819.
- Maruyama, G., Rubin, R. A., Kingsbury, G. G. (1981). Self-esteem and educational achievement: Independent constructs with common cause? *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 962–975.
- Matczak, A. (2001). *Kwestionariusz Kompetencji Społecznych. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Oleś, M. (2006). Psychologiczna charakterystyka dzieci o wysokim i niskim poczuciu osamotnienia. *Roczniki Psychologiczne*, 9, 121–140.
- Oleś, M., Steuden, S., Klonowski, P., Chmielnicka-Kuter, E., Gajda, T., Puchalska-Wasył, M., Sobol-Kwapińska, M. (2002). Metody badania jakości życia i psychospołecznego funkcjonowania chorych z zaburzeniami widzenia. W: P. Oleś, S. Steuden, J. Toczowski (red.), *Jak świata mniej widzę. Zaburzenia widzenia a jakość życia* (s. 51–68). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Paulhus, D. L. (1998). Interpersonal and intrapsychic adaptiveness of trait self-enhancement: A mixed blessing? *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1197–1208.
- Pottenbaum, S. M., Keith, T. Z., Ehly, S. W. (1986). Is there a casual relation between self-concept and academic achievement? *Journal of Educational Research*, 79, 140–144.
- Rhodewald, F., Madrian, J. C., Cheney, S. (1998). Narcissism, self-knowledge organization, and emotional reactivity: The effect of daily experiences on self-esteem and affect. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 75–87.
- Rhodewald, F., Morf, C. C. (1995). Self and interpersonal correlates of the Narcissistic Personality Inventory: A review and new findings. *Journal of Research in Personality*, 29, 1–23.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and adolescent self-image*. New York: Princeton University Press.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and adolescent self-image. Revised edition*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Schmitt, D. P., Allik, J. (2005). Simultaneous administration of the Rosenberg Self-Esteem Scale in 53 nations: Exploring the

- universal and culture-specific features of global self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 623–642.
- Sinha, R. R., Krueger, J. (1998). Idiographic self-evaluation and bias. *Journal of Research in Personality*, 32, 131–155.
- Snyder, C. R. (2002). Hope theory: rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, 13, 249–275.
- Spielberger, C. D., Reheiser, E. C. (2003). Measuring anxiety, anger, depression, and curiosity as emotional states and personality traits with the STAI, STAXI, and STPI. W: M. Hersen, M. J. Hilsenroth, D. L. Segal (red.), *Comprehensive handbook of psychological assessment. Volume 2: Personality assessment* (s. 70–86). Hoboken: John Wiley & Sons.
- Tafarodi, R. W., Milne, A. B. (2002). Decomposing global self-esteem. *Journal of Personality*, 70, 443–483.
- The Morris Rosenberg Foundation (2006). *The Rosenberg Self-Esteem Scale*. Strona dostępna pod adresem: http://www.bsos.umd.edu/socy/grad/socpsy_rosenberg.html Dane uzyskano: 4 marca 2006.
- Trzebiński, J., Zięba, M. (2003). *Kwestionariusz Nadziei Podstawowej – BHI-12*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Trzebiński, J., Zięba, M. (2004). Basic hope as a world-view: an outline of a concept. *Polish Psychological Bulletin*, 2, 171–182.
- Watson, D., Clark, L. A., Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1063–1070.
- Watson, D., Suls, J., Haig, J. (2002). Global self-esteem in relation to structural models of personality and affectivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 185–197.
- Witley, B. E., Gridley, B. E. (1993). Sex role orientation, self-esteem and depression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 363–369.
- Wylie, R. C. (1974). *The self-concept*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Wylie, R. C. (1979). *The self-concept. Volume 2: Theory and research on selected topic*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Zawadzki, B., Strelau, J. (1997). *Formalna charakterystyka zachowania – Kwestionariusz Temperamentu (FCZ-KT). Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.

The Rosenberg Self-Esteem Scale: Polish adaptation of the scale

Mariola Łaguna¹ • Kinga Lachowicz-Tabaczek² • Irena Dzwonkowska³

¹ *Institute of Psychology, John Paul II Catholic University of Lublin*

² *Institute of Psychology, University of Wrocław*

³ *Institute of Psychology, University of Opole*

Abstract

Global self-esteem is typically defined as an attitude towards the self. The Rosenberg Self-Esteem Scale (SES) is a widely used instrument for measuring this construct. The objective of the present study was to conduct a psychometrically sound Polish adaptation of the scale. The research shows that the Polish version is highly reliable (Cronbach's α 0.81–0.83), and theoretically valid instrument.

Key words: Morris Rosenberg Self-Esteem Scale, personality assessment, self-esteem

Złożono: 16.01.2007

Złożono poprawiony tekst: 15.05.2007

Zaakceptowano do druku: 15.05.2007